

ЗАКОНОДАВЧІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ

У статті надано комплексну юрислінгвістичну характеристику законодавчої термінології у світлі вимог сучасного термінознавства, розкрито специфіку й основні якісні параметри термінів, уживаних у нормативно-правових актах, подано практичні рекомендації правникам і нормопроектувальникам щодо вибору терміна для кодифікації та правильної побудови законодавчих дефініцій термінів.

Важливою складовою якості законодавчого тексту є дотримання єдності термінології, її не-суперечливості й логічної впорядкованості, відповідності національним та міжнародним термінологічним стандартам. Порушення законодавцем вимог щодо термінів та їх визначень у законодавчих актах спричиняє неузгодженість і невпорядкованість термінологічної бази сучасного законодавства в цілому та термінологічні розбіжності на галузевому та міжгалузевому рівнях, коли на позначення одного юридичного поняття в різних нормативно-правових актах вживаються різні термінологічні одиниці, що призводить до нечіткості, неясності та неоднозначності у розумінні та застосуванні законодавчих приписів. Потенційно небезпечними з точки зору правозастосування є також порушення законодавцем правил побудови дефініцій термінів у законодавчих актах, адже призначення законодавчих дефініцій і полягає в тому, щоб через чітку й однозначну дефініцію певного спеціального поняття забезпечити його правильне розуміння і практичне використання, запобігти будь-яким хибним тлумаченням.

Аналіз чинної нормативно-правової бази, а також матеріалів словників законодавчих термінів свідчить про наявність різноманітних термінологічних вад у сучасному українському законодавстві через недотримання законодавцем вимог щодо термінів та їх визначень, відсутність загальнонаціональних стандартів щодо законодавчих термінів, ігнорування елементарних правил формальної логіки в процесі побудови законодавчих дефініцій.

Мета нашої статті – висвітлити специфіку мови законодавства на лексичному рівні, комплексно схарактеризувати термінологію законодавства, надати певні практичні рекомендації молодим ученим, правникам і нормопроектувальникам щодо терміновживання, вибору терміна для кодифікації та правильної побудови законодавчих дефініцій.

У широкому розумінні **термінологією законодавства** вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах законів позначаються спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства обов'язковою ознакою законодавчого терміна (від лат. *terminus* – межа, кордон) називають наявність чітко окресленого змісту поняття у формі **законодавчої дефініції** (визначення). За наявності офіційного визначення у законодавчому акті термін вважається кодифікованим. Він є нормою, еталоном для використання у всіх подальших законодавчих і підзаконних актах, діловій документації.

Законодавча термінологія за своїм змістом, структурою, походженням не є однорідною. У її складі є власне юридичні терміни і терміни суміжних із правом сфер, а також номенклатурні назви та аббревіатури (скорочені номінації усіх названих груп).

Юридичний термін – це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (*адвокатура, арбітражний суд, інавгурація президента, позивач, правопорядок, правосуддя, юридична особа, юридичний факт, юрисдикція*) і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях). Далеко не кожен юридичний термін має законодавчо закріплену дефініцію: термін, що створюється і функціонує у правовій науці, може не фіксуватися в законах, а мати лише наукову дефініцію (*аномія, диспозиція правової норми, правова система, правосвідомість, функції права, юридична деонтологія*). До того ж, у науковій літературі, котра віддзеркалює процес формування правового знання, юридичний термін може мати декілька наукових дефініцій, які презентують різні наукові підходи і школи, різні аспекти вивчення одного й того самого правового поняття. Таке явище не є бажаним у законодавстві.

До законодавчої термінології, окрім **власне юридичних термінів** (*адвокатура, адміністративне правопорушення, акти цивільного стану, амністія, апеляційний суд, законні представники, правочин, речові докази, співучасть у злочині, цивільна процесуальна дієздатність, юридична особа та ін.*), належать також **терміни інших спеціальних галузей** суспільної діяльності (техніки, промисловості, зв'язку, торгівлі, медицини, мистецтва тощо), які, залежно від конкретного предмета правового регулювання, потребують обов'язкового визначення в законодавчому акті (*аудіовізуальний твір, дорогоцінні метали, зона нумерації телефонної мережі, ліс, насіння, національні спеціалізовані бібліотеки, повітряна траса, санітарні та протиепідемічні заходи, служба космічних досліджень, тваринний світ, телекомунікація, технології військового призначення, товари, транспортні засоби, туризм, тютюнові вироби, ядерна установка тощо*). Тематичне розмаїття таких суміжних термінів дедалі зростає, оскільки сфера правового регулювання охоплює усе більше коло суспільних відносин.

Номенклатурні позначення у законодавчих текстах представлені власними найменуваннями установ, органів, закладів, організацій, об'єднань, відділів, структурних підрозділів, найменування посад, рангів, звань, нагород, премій, документів, подій, машин, устаткування, різних частин машин, пристроїв, інструментів, сортів, марок тощо. Диференціація термінології та номенклатури лексикографічно закріплена: «номенклатура (від лат. *nomenclatura* – перелік, список) – це сукупність назв, уживаних у якій-небудь галузі науки, техніки, виробництва тощо для позначення об'єктів (на відміну від термінології, яка включає також позначення абстрактних понять і категорій)» [1]. На противагу термінам із узагальненим значенням, номенклатурні найменування є конкретними (індивідуальними) назвами у вищезазначених тематичних групах. Пор., наприклад: *міністерство – Міністерство юстиції України; суд – Конституційний Суд України; закон – Закон України “Про Національний банк України”;* *декларація – Декларація прав дитини; юрист – Заслужений юрист України.*

У мові законодавчих актів дедалі більше спостерігається і скорочений еквівалент складеного номенклатурного позначення – **аббревіатура**: *автоматизовані системи (АС), Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики (Держкоммістобудування) України; інтегральна мікросхема (ІМС); кабельна лінія зв'язку (КЛЗ); Кабінет Міністрів України (КМУ); промислово-фінансова група (ПФГ) і т. п.* Уживання поширених і високочастотних скорочень у нормативно-правових текстах пояс-

нюється прагненням прискорити обмін інформацією, економити мовні ресурси, матеріально-технічні витрати (друк, папір), інтенсифікувати комунікативний процес. При цьому слід дотримуватися правила: введенню аббревіатури в текст має передувати повна назва.

Термінологія законодавства представлена як у друкованих, так і в електронних словниках, що постійно поповнюються новими термінологічними одиницями. Аналіз цих словників засвідчує цілу низку термінологічних проблем в українському законодавстві: наявність дублетності та синонімії, термінологічних лакун, відсутність системності і впорядкованості термінології, недотримання вимог і стандартів щодо термінів, порушення законодавцем (нормопроектувальником) правил побудови дефініцій термінів у текстах законів та інших нормативно-правових актів. Водночас законодавча термінологія як важлива частина загального термінологічного фонду літературної мови має відповідати як правилам і нормам певної мови, так і загальнонаціональним та міжнародним стандартам щодо термінів та їх визначень.

Сучасне термінознавство, досліджуючи природу і специфіку терміна серед інших лексичних ресурсів мови, визначає такі найістотніші його **ознаки** (які слід розглядати і як **вимоги** до термінів загалом): пряма співвіднесеність із позначуваним поняттям спеціальної сфери; відносна незалежність від контексту; наявність дефініції; прагнення до однозначності; системність (певне місце в терміносистемі, ієрархічні відносини між термінами на основі логіко-поняттєвих зв'язків); функційна усталеність; конвенційність; відповідність термінологічним стандартам; раціональна стислість; кодифікованість; умотивованість; словотворча (дериваційна) спроможність (здатність); граматична правильність; стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність. Їх важливо враховувати для формування уявлення про нормативні та ненормативні терміноживання в юридичному мовленні.

За відсутності кодифікованого терміна (закріпленого й усталеного в законодавстві) виникає проблема вибору термінологічної одиниці з низки синонімічних, дублетних або варіативних найменувань, що конкурують між собою в юридичному мовленні, або проблема створення (пошуку) нового терміна та введення його в законодавчий словник.

Алгоритм дій законопроектувальника для вирішення термінологічних проблем, пов'язаних із вибором терміна такий: для відбору оптимальної термінологічної одиниці серед конкурентних назв та кодифікації її в законодавчому акті слід ретельно зважити на різні (семантичні, етимоло-

гічні, словотвірні, граматичні та стилістично-функціональні) параметри, зупинивши свій вибір на тому варіанті терміна, який має найбільше переваг та потенційних можливостей за цими головними лінгвістичними параметрами.

Аналізуючи семантику термінологічних одиниць, слід враховувати їх однозначність або багатозначність (щодо останніх – здатність до повного позбавлення від багатозначності на текстуальному рівні), пряму чи опосередковану співвіднесеність із позначуваним поняттям (переносні значення та тип переносу), їхні системні логіко-сміслові зв'язки (родо-видові, синонімічні, антонімічні). Якщо терміни виявилися абсолютно тотожними за значенням (їх називають дублетами), вирішальними стають інші параметри.

Етимологічна або генетична характеристика терміна складається з історії його походження та розвитку: питомий чи запозичений термін; якщо запозичений, то визначити, з якої мови походить; національний чи інтернаціональний? коли з'явився в українській мові? чи зафіксований в історичних українських пам'ятках та законодавчих джерелах? який шлях розвитку пройшов? Відповіді на ці запитання містять етимологічні та історичні довідники, словники іншомовних слів. Перевага надається усталеним питомим та інтернаціональним (міжнародним) термінам (поширені більше ніж у трьох неспоріднених мовах). На відміну від інтернаціоналізмів, екзотизми (які означають специфічні явища правового побуту, звичаїв, державного устрою, назви органів, посад, законодавчих актів окремих країн), є рідко вживаними; їхнє використання має бути мотивованим. Слід пам'ятати, що в процесі формування законодавчого словника значну кількість термінів-слів і термінологічних словосполучень утворено шляхом поєднання національних та запозичених терміноелементів або термінів (*векселедавач, експертний висновок, імунітет свідка, кримінально-виконавче право, латентна злочинність*). Скопійовані засобами рідної мови іншомовні терміни є кальками (*демократія* —> *народовладдя, інтернаціональний* —> *міжнародний*). Найпоширеніші термінологічні одиниці іншомовного походження в нормативно-правових актах не перекладаються і передаються за допомогою транслітерації (*avue*=за пред'явленням, *bin bank identification number*=ідентифікаційний код банку-учасника, *Ean international*=Міжнародна асоціація товарної нумерації, *адато, персона нон грата*).

За словотвірними параметрами переваги мають термінологічні одиниці, побудовані за продуктивними моделями національного або інтернаціонального термінотворення (синтаксичний, морфологічний, лексико-семантичний, морфо-

лого-синтаксичний). При цьому слід пам'ятати, що перше місце за продуктивністю посідає синтаксичний спосіб: термінологічні словосполучення становлять близько 80 % сучасного законодавчого словника.

Термінологічні сполучення можуть бути дво-, три-, чотири і багатоконпонентними. Компонентами термінологічних словосполучень слугують терміни-слова, які за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники (*делікт, право, суддя, усиновлення*), прикметники (*законний, злочинний, правовий*), дієслова (*апелювати, заарештовувати, ув'язнити*), прислівники (*беззаконно, злочинно, неумисно, умовно*). Службові слова (прийменники та сполучники) у складі термінологічних словосполучень є граматичним засобом поєднання лексично значущих компонентів, а тому не належать до термінологічної лексики.

Термінологічні сполучення складаються із стрижневого і залежних (атрибутивних) компонентів, які уточнюють, конкретизують значення основного терміна (*право законодавчої ініціативи, право на життя, сімейне право*). Вони мають достатньо високий класифікаційний потенціал, виділяючи позначуване з ряду аналогічного за диференційними або додатковими ознаками і здійснюючи систематизацію понять за родо-видовим принципом. Наприклад, родова назва *орган* «установа, організація, що виконує певні функції в галузі державного управління, контролю, нагляду тощо» —> видові назви (за функціями, повноваженнями, компетенцією) *орган влади, орган контролю, орган ліцензування, орган прокуратури, орган стандартизації, орган стягнення* та ін. Словосполучення репрезентують найпродуктивніший спосіб сучасного термінотворення, оскільки сприяють точності й однозначності не лише термінологічних одиниць, а й тексту закону.

Інші продуктивні способи українського термінотворення є традиційними. Це афіксація (*заволодіння, підсудність, правник*), безсуфіксний (нульова суфіксація) (*розшук*), словоскладання (*судоустрій*), змішаний (*законодавство*), спеціалізація загальноживаного слова (перенос значення на основі метонімії або метафори): *відмивання брудних грошей, легенда* (опер.-розш.), *сторона, тіньовий ринок*.

Серед юридичних термінів і номенклатурних назв усе більшого поширення набувають абрєвіатури різних типів: буквеній (*ООН – Організація Об'єднаних Націй*); ініціальній (*гдс – гранично допустимі скиди; ГК – господарський кодекс; пс – платіжна система*); складовий (*держкомрибгосп, євростат*); змішаний (*МЗЕЗ-торг України*). Тенденцію до лаконічності термінології реалізують також слова, утворені шля-

хом субстантивзації (прикметник, дієприкметник → іменник): *вчений, головуючий, добові, за-триманий, оперуповноважений, підсудний, потерпільний, присяжні, слідчий*.

Якщо обидві моделі продуктивні (наприклад *примушувати* чи *змушувати*?), слід обрати той термін, який має більші словотвірні можливості й зв'язки (у даному випадку – дієслово *примушувати*, оскільки є похідне безафіксне утворення *примус*; *змушувати* не має подібного еквівалента).

Функціонально-стилістичні характеристики термінологічної лексики є надзвичайно важливими для кодифікації, оскільки дають можливість відкинути все неприйнятне: стилістично й емоційно-експресивні забарвлені елементи, позалітературні засоби, які супроводжуються у словниках спеціальними позначками або ремарками: *арго, арх., діал., жарг., заст., оказ., побут., презирл., принизл., прост., проф., публіц., рідковж., розм., сленг* тощо.

Адже потрібно чітко розмежовувати *терміни* як цілком офіційні, узаконені назви тих чи інших спеціальних понять і *професіоналізми* – напівофіційні слова, що вживаються в усному побутово-фаховому мовленні представників певної професії (наприклад, у суддів: *адмінматеріали, дослід, підпадати під статтю, юрособи*). Не є термінами також індивідуально-авторські неологізми, образні вислови, розмовні слова, терміноїди («терміноподібні»), напівтерміни або передтерміни (які ще не сформувались і не набули чіткого термінологічного визначення). Зокрема, правники у своїх наукових і публіцистичних творах, усному мовленні використовують подібні (некодифіковані) слова й вислови: *“наркотичне” законодавство, вакуум права, закон не працює, конституційна криза, лікарська помилка (кодифікованим є недбале лікування), мертва норма, не мають правової ваги, обладка, права матерія, правова революція, правове поле, рихтувати закон, телефонний злочинець, токсиманізація, юридичне логарифмування* тощо.

Не можна ігнорувати й такі функціональні характеристики термінологічних одиниць, як частотність і сфера вживання, динамічність змін чи усталеність, потенційні можливості щодо розширення синтагматичних та парадигматичних зв'язків, тенденції розвитку. Вони слугують вагомими важелями відбору терміна для кодифікації, особливо у випадках, якщо за іншими параметрами конкурентні найменування рівнозначні.

Небажаною для вживання у законодавчому тексті є термінологічна лексика, що вийшла з активного вжитку, т. зв. історизми та архаїзми (застарілі слова), архаїзовані звороти й конструкції. Їхнє повернення до активного словника повинно мати достатньо вагому мотивацію, наприклад,

відродження національних державно-правових символів, інституцій або традицій (пор. *булава, віче, гетьман, козацтво, рада, тризуб* у новому контексті).

Питання щодо неологізмів вирішується на основі того, наскільки сформоване позначуване явище та відповідне поняття, чи представлена нова назва у нормативних актах (зокрема міжнародних або інших країн), чи має вона визначення (дефініцію), законодавчу або наукову, чи існує потреба у її кодифікації у національному законодавстві. Введення в обіг нового законодавчого терміна, зумовлене необхідністю заповнити поняттєво-термінологічну лауну (прогалину) в сучасній законодавчій мові (як на національному, так і міжнародному рівні), потребує особливої уваги та виваженості з боку законотворців, наукової обґрунтованості вибору найкращого варіанта, якщо їх є або може бути запропоновано декілька. Нова термінологічна одиниця або номенклатурна назва може бути утворена на основі продуктивних словотвірних моделей з наявного лексичного матеріалу, запозичень, адаптації запозиченого матеріалу до національних потреб, комбінування питомих і запозичених терміноелементів (передусім інтернаціональних), унаслідок перекладу міжнародно-правових документів та пошуку автентичного україномовного відповідника; вона може також стати результатом індивідуальної наукової або професійно-практичної словотворчості (в історії правознавства існує чимало прикладів введення в обіг таких авторських термінів: *верховенство права* (А. Дайсі), *криміналістика* (Г. Гросс), *кримінологія* (Р. Гарофало), *бертільонаж, габітоскопія* (А. Бертільон), *графологія* (Ж. Мішон), *шантаж* (Ф. Відок) та ін.).

Запропоновані позначення з часом випробовуються на мовленнєвому рівні, і якщо вони відповідають термінологічним вимогам, виявилися точними і вдалими, зручними у користуванні, вписалися в терміносистему й утворили необхідні внутрішньосистемні зв'язки, поширилися у професійному обігу, то можуть надовго залишатися у термінологічному словнику (поки здатні забезпечувати номінативні та комунікативні потреби мовців).

Проблем, пов'язаних із самостійним вибором законодавцем терміна для кодифікації, шляхом петельної оцінки синонімічних та варіативних термінологічних одиниць за різними параметрами можна було б уникнути, якщо б ці функції взяла на себе спеціально уповноважена установа (Комітет України з питань стандартизації, метрології та сертифікації (Держстандарт), Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, Інститут української мови та ін.). Адаже впорядкування й систематизація, уніфіка-

ція і стандартизація української законодавчої термінології – нагальна практична потреба і водночас відповідальне завдання загальнодержавного значення для наукових інституцій та професіоналів-практиків. Термінологічні стандарти мають віддзеркалювати рівень розвитку наукових досліджень у галузі термінознавства, правознавства, лексикографії, враховувати цінний практичний досвід провідних термінологічних шкіл в Україні та світі.

Нині ж слід керуватися настановчими документами Держстандарту України з проекцією їх на потреби законодавчої термінології [2], міжнародними стандартами щодо термінів, напрацьованими спеціальними термінологічними комісіями, академічними установами, інституціями (Міжнародної організації стандартизації – ІСО, ЮНЕСКО тощо). Стандартизація термінів та їх дефініцій допоможе забезпечити єдність термінологічної бази українського законодавства, уніфікувати моделі законодавчих дефініцій.

Законодавча дефініція має бути єдиною, чіткою, однозначною, стислою, логічно та лінгвістично правильною, узагальненою, містити найсуттєвіші для правильного застосування терміна ознаки предмета або явища.

Законодавча дефініція має бути створена з урахуванням усіх потенційних запитань і колізій, що можуть виникнути під час читацького сприйняття, тлумачення та практичного застосування норм законодавчого акта.

Основні практичні поради щодо створення законодавчих дефініцій:

1. З'ясувати реальність потреби і підстави створення законодавчої дефініції. Дослідити з цією метою чинну законодавчу базу. Пам'ятаймо про те, що не всі терміни, вживані в законодавчому акті, потребують визначення. Не потрібно визначати терміни: а) якщо вони вживаються у загальнолітературному значенні, зафіксованому тлумачними словниками; б) якщо термін вже має визначення у законодавстві та у проекті нового нормативного акта термін реалізуватиме таке саме значення.
2. Перш ніж формулювати дефініцію терміна, слід якомога глибше і детальніше вивчити позначуване поняття у теоретичній та практичній площинах. Чітко окреслити його зміст та обсяг, визначити його зв'язки (застосовуйте як допоміжний засіб логіко-поняттєву схему).
3. Проаналізуйте наявні у різних джерелах варіанти дефініцій даного терміна. Шляхом розкладання визначень на смислові складники з'ясувати: що є спільним і відмінним у цих визначеннях; які компоненти є основними (обов'язковими), а які варіативними (додатковими); визначити сильні та слабкі сторони аналізованих дефініцій.
4. Скласти перелік найістотніших ознак поняття, відкинувши ті, що не мають значення для юридичної практики (правозастосування). Розташуйте ці ознаки у логічній послідовності (від загального до конкретного; від головних (первинних) до менш важливих (вторинних) тощо). На перше місце слід поставити категоріальні ознаки, що засвідчують приналежність поняття до більш загальної категорії (роду, класу). Родове поняття об'єднує видові поняття, між ними існують ієрархічні зв'язки (підпорядкованість видових назв родовим). Ось чому в дефініції родові ознаки передують видовим. У цілому дефініція повинна мати категоріальний (родо-видовий) характер.
5. Дефініція за своїм обсягом повинна бути співмірною із позначуваним поняттям (не бути ширшою чи вужчою!) (правило співмірності).
6. Не слід визначати термін або словосполучення через той самий термін або словосполучення (правило заборони кола). Небажано також, щоб дефініція містила терміни, які самі потребують визначення.
7. Неправильно будувати визначення на основі заперечення або заперечувальної конструкції (*це не...*) (правило невикористання заперечень).
8. Не визначати термін через синонім, і не тільки тому, що синоніми, як правило, мають смислові та стилістичні відмінності, але насамперед тому, що існує загальна вимога єдності термінології (як на рівні законодавчого акта, так і законодавства в цілому): одне поняття – один термін.
9. У дефініції не повинно бути жодного зайвого елемента. Кожне зайве слово або конструкція несуть у собі потенційну загрозу розмити або змінити правовий зміст, внести у законодавчий текст нові смислові відтінки, призвести до двозначності, а значить і різночитання правової норми тими, хто шукає у законі прогалини та пролазки.
10. Добір мовних засобів, порядок їх розташування в дефініції здійснюється крізь призму основних вимог до тексту закону (точності, однозначності, зрозумілості, нормативності, стандартизованості, стилістичної нейтральності, коректності).

Апробація наведених рекомендацій і правил побудови законодавчих дефініцій термінів засвідчує їх дієвість та ефективність у нормотворчій роботі, оскільки допомагає уникнути помилок мовно-термінологічного і логічного характеру, що, у свою чергу, сприятиме упорядкуванню й удосконаленню термінологічної бази сучасного українського законодавства.

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – С. 155–156.
2. ДСТУ 3966-2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. – К. : Держ-

стандарт України, 2000; КНД 50-011-93 Основні положення та порядок розробки на терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 1993.

N. Artykutsa

LEGAL TERMS AND THEIR DEFINITIONS

The article provides a complex legal and linguistic description of the legal terminology in light of the requirements of modern science of terms, are revealed specific and basic quality parameters of terms that are used in legal acts, practical recommendations for lawyers and legislators about choosing the term for the codification and the correct construction of legislative definitions of terms.

УДК 347.97/.99:340.142

Мельник Г. П.

СУДОВИЙ РОЗСУД (ДИСКРЕЦІЯ) ЯК ЯВИЩЕ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Статтю присвячено аналізу характерних властивостей судового розсуду та зумовлених ними функцій, які судовий розсуд виконує у правовій системі держави.

Закон України «Про судоустрій» у ч. 6 ст. 14 передбачає, що суддям забезпечується свобода неупередженого вирішення судових справ відповідно до їх внутрішнього переконання, що ґрунтується на вимогах закону. У юридичній літературі певним чином обмежена свобода суду щодо вирішення справ зазвичай пов'язується із поняттям судового розсуду (або ж судового угляду чи судової дискреції). Таким чином, цитоване вище положення Закону України «Про судоустрій» дає підстави говорити про визнання дискреційних повноважень суддів на законодавчому рівні, що свідчить про важливу роль судового розсуду в правовій системі держави. Цю статтю присвячено дослідженню змісту судового розсуду, його визначальних рис та зумовлених ними конкретних функцій судової дискреції у правовій системі.

Для виявлення рис (властивостей) судового розсуду доцільно розглянути підходи до розуміння цього поняття. На жаль, на відміну від західної юриспруденції, сучасна юридична наука пострадянських держав не приділяє значної ува-

ги проблематиці судової дискреції. Можливо, цей факт є виявом підсвідомого продовження тенденції щодо досить обережного та обмеженого дослідження дискреційних повноважень суддів у радянські часи, коли характерною була притаманна механізація права внаслідок офіційного визнання позитивістського підходу як єдиного можливого і правильного бачення права. Радянська юридична наука негативно ставилася навіть до самого терміна «судовий розсуд», оскільки його широко застосовували і застосовують західні юристи у зв'язку із правотворчими повноваженнями суддів [4, 267]. Через це в радянські часи судова дискреція не була самостійним об'єктом наукового дослідження і вивчалася опосередковано, в основному у зв'язку з питаннями судового правозастосування.

Водночас західна юриспруденція приділяє значну увагу проблематиці реалізації судами дискреційних повноважень як на теоретичному рівні (про що свідчать численні наукові публікації), так і на рівні практичних досліджень, що їх проводять спеціально створені дослідницькі